

Sloboda – veľká téma dejín ľudstva

Na otázku, či je človek bytosťou slobodnou, je možné hľadiť **z viacerých uhlov** pohľadu, z viacerých perspektív. Iné odpovede nám ponúkne filozofia, iné teológia, iné právna a iné politická veda. Navyše, i v rámci jednotlivých oborov nájdeme spleť protichodných pohľadov na danú problematiku.

Pojem sloboda sa používa v najrôznejších obmenách. Hovorí sa o občianskej slobode, o slobode ženy, o slobode osobnosti, o náboženskej slobode, o slobode zmýšľania. V najširšom slova zmysle znamená sloboda **určitú voľnosť**, či inak povedané, **možnosť** existovať a prejavovať sa podľa svojho **vlastného uváženia**.

Pamätaj, že si bol otrokom v Egyptskej krajine (Dt 15:15)

O slobode je možné hovoriť i z biblickej perspektívy – tak starozmluvnej, ako novozmluvnej. **Stará zmluva** pozná jednu veľkú tému slobody – Exodus – vyvedenie z Egyptského zajatia a s ním spojené darovanie **Desatora**, ktoré izraelský národ dostal na Sinaji. Je dôležité vidieť tieto dve udalosti spolu.

Je desatoro opätovným uvrhnutím človeka do jeho neslobody, respektíve jej novej formy, po tom, čo bola jedna forma útlaku zničená? Je oslobodzujúci Boh Exodu zároveň Bohom zotročujúceho zákona? Takto polarizovane kladiem otázku práve preto, aby sme zazreli dôležitú súvislosť a porozumeli, v akom vzťahu je vlastne Desatoro k ľudskej slobode?

I dnes sa objavujú medzi kresťanmi hlasy, ktoré sa od Desatora dištancujú a proti „temnému zákonu“ stavajú evanjelium. Je to síce zdôvodniteľné, no domnievam sa, že nesprávne chápanie.

Oslobodzujúcou zvesťou v Písme nie je až novozmluvné poslanstvo. Už Desatoro je inou podobou evanjelia. Ak nás tu niečo privádza k myšlienke zotročenia, tak je to najskôr nesprávny spôsob nazerania na Desatoro – spôsob, ktorým vidíme Desatoro **v prísne zákonníckej a moralistickej perspektíve**.

Napríklad taký 119. žalm je celý chválospevom Bohu za dar jeho zákona. Pri všetkých našich zdarených i nezdarených snahách o modelovanie vlastného života nezostávame dezorientovaní. Máme ukazovateľ cesty, máme ukazovateľ bezpečného priestoru. (Zákon je potrebné vnímať skôr ako priestor, či teritórium, než ako úzko ohraničený chodník, čiara.) Táto mapa – tento stručný návod k obsluhu života, nás nemá za cieľ zbaviť svojprávnosti. Nezotročuje nás. Naopak, on povzbudzuje a oslobodzuje. Vymedzuje bezpečné teritórium života. Desatoro je v skutočnosti smerníkom ukazujúcim smerom k slobode človeka.

Ešte jedna poznámka na margo kritikov toho v úvodzovkách „temného zákona“. Neukazuje obranný postoj týchto kritikov na našu neschopnosť zvestovať evanjelium? Myslím na zvestovanie onej radostnej, slobodu prinášajúcej zvesti. Nestalo sa naše poslanstvo už iba čírim **moralizovaním a hromžením**? Kde je tá radostná správa o tom, že nám Boh z lásky poslal svojho Syna, aby to, čo budeme môcť žiť, bol v skutku život v jeho plnosti, nie len akési živorenie. Kde je tá radostná správa o oslobodení z pút osudovej determinovanosti našim hriechom, diablom, smrťou?

Pripúšťam ale, že Desatoro môže pôsobiť obmedzujúcim dojmom i s iného dôvodu. Za predpokladu, že budeme ľudskú slobodu vnímať **v rovine absolútnej slobody**, predpokladajúc, že môžeme robiť čokoľvek, že nikto nesmie nikoho obmedzovať, nech už robí čokoľvek, tak v tomto prípade sa nám bude i minimálna snaha po zúžení nášho priestoru slobody javiť ako jej oklieštenie. Žiaľ, treba si na tomto mieste uvedomiť, že sloboda človeka je vždy slobodou relatívnou.

Je tu potrebné povedať, že kresťanstvo k takejto slobode nepozýva. Kristus nás totiž nepozýva **k slobode svojvôle**. Dôkazom je i Ježišovo pozvanie k tomu, aby Jeho nasledovníci na seba vzali Jeho jarmo a Jeho bremeno, ktoré je „lahodné a ľahké“. (Mt. 11: 30) Teda nie absolútne spretrhanie jarma, ale jeho záměna. Pavol Kristovo myslenie jasne spečatuje slovami: „*Všetko je dovolene, ale nie všetko prospešné. Všetko je dovolené, ale nie všetko buduje.*“ (1. Kor. 10: 23)

Biblické vnímanie slobody sa od pohľadu liberálne - optimistického líši tým, že si je **vedomé ohrozenia**. Idea spoločenského pokroku a slobody, ktorá v novoveku zapustila hlboké korene, predpokladá, že slobodná spontánnosť zbavená historicky podmienených prekážok musí zákonite spustiť do pohybu oslobodzujúci proces, ktorý je v skutočnosti nezadržateľný. Tento spôsob myslenia začal v 19. storočí a do šírky sa rozvinul v 20. storočí napríklad v ideách slobodného hospodárstva, dodnes pôsobí taktiež v oblasti „pokrokovej“ sexuálnej etiky.

Biblické videnie slobody je **realistickejšie**. Nie preto, že by slobodu podceňovalo. Biblická antropológia nemá s pesimistickou teóriou a praxou (ktorá proti zneužitiu slobody vopred stavia autoritatívne zákony a štruktúry) nič spoločné, práve tak, ako nemá biblické nazeranie nič spoločné s liberálnym ponímaním.

Biblia je **realistickejšia** z iného dôvodu. Keďže si slobodu cení veľmi vysoko, je si kriticky vedomá jej ustavičného ohrozenia. „Stáť pevne v slobode“ **nie je** žiadnou **samozrejmosťou**. Zreteľne o tom svedčia slová Pavlovho napomenutia: „*Stojte teda a nedajte sa zapriaľnúť zasa do jarma služby!*“ Tieto slová znejú apelatívne. Skutočne sú apelom.

Medzi pokušením z vnútra a zvodmi zvonku je **úzka cesta**, ktorú je možné ľahko stratiť. Zo slobody je možné „vypadnúť“. Je možné ju jednak pokladať za znepokojujúcu a neprehľadnú, následkom čoho sa začneme obzerať po navyknutých, pevných poriadkoch a zákonitostiach, ako k Pavlovmu zdeseniu robili napríklad Galat'ania. Alebo je možné slobodu zneužívať, mať ju za „zámienku pre telo“ (teda pre pyšnú svojvôľu), predčím varuje apoštol kresťanov na druhej strane (Gal. 5: 13). Medzi oboma frontmi, ako sme ich práve charakterizovali – medzi zákonníctvom a liberalizmom – vedie **úzka cesta** skutočnej slobody, otvorenej v Kristovej zmluve. Nie je prekvapivým zistenie, že v slobode sa žije ťažko. Musíme sa za každým vždy sami neľahko rozhodovať.

Pýtam sa: Nie je práve toto autentickou skúsenosťou moderného človeka? Boli sme vrhnutí do slobody, hovorí J. P. Sartre. Dennodenne stojíme pred aktom voľby, čo urobíme a kým sa týmto rozhodnutím staneme.

Korigovaná, nie výlučná hodnota

Slobodu je nesprávne chápať ako **výlučnú hodnotu**. Sloboda potrebuje byť korigovaná inými hodnotami. Ak nie je, stane sa pre nás pokušením. Už spomínaný biblický citát „*Všetko je dovolené, ale nie všetko prospešné ...*“, pokračuje v slovami: „*Nech nikto nehľadá, čo jemu prospeje, ale čo prospeje inému*“ (1. Kor. 10: 24) Bez spomínaného korigovania ľudskej slobody inými hodnotami hrozí, že dôjde k tragickej záměne. Sloboda sa stane nie nástrojom k zodpovednej službe, ale ľubovôľou, ktorá hľadá iba vlastný prospech a prchavé zážitky. Je to sloboda, ktorej je teraz už dovolené skutočne všetko. Jej slabosťou je, že postráda schopnosť vidieť za hranice nášho vlastného ja. Hrozí jej prinajmenšom **ľahostajnosť** voči druhým, v tom horšom prípade život **na úkor druhých**. V extrémnej polohe (ako ju vykreslil v dráme Caligula Albert Camus) prináša deštrukciu spoločenského prostredia.

Pavlove slová z 13. verša 5. kapitoly Galat'anom: „*Lebo vy ste k slobode povolani, bratia. Len aby Vám sloboda nebola zámenkou (povoľovať) telu, ale v láske slúžte si vospolok*“, prekladá Český ekumenický preklad s malou obmenou, ktorá stojí za povšimnutie. Slová „*aby Vám sloboda nebola zámenkou (povoľovať) telu*“, prekladá ČEP slovami: „*Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe*“.

Sloboda je tu predstavená, nie ako sebastredné počínanie, lež ako otvorenosť, ústretovosť a služba druhým. Zjavne je tu poukázané na to, že sloboda má slúžiť viac než len jednotlivcovi –

má slúžiť celému spoločenstvu. Nemôže byť egocentrická, pretože je holotropná: smeruje k celku, k plnosti, k tomu, aby spoločenstvo dorastalo k plnosti bohatých vzťahov a bratsko-sesterskej vzájomnosti.

Individualisticky ponímaná sloboda, ktorá sa neohliada za druhými, ide len za svojim úzkym prospechom, presadzujúc bezohľadne záujem silnejšieho. Takáto sloboda pôsobí rozkladne na celé spoločenstvo.

Východisko pre takýto pohľad na slobodu ako slobodu ústretovú a slúžiacu nachádza Pavol v životnej ceste, ktorú si slobodne zvolil sám **Kristus**. Na pozadí pravej slobody je v neposlednom rade **obet'**. Nechciet' presadzovať seba, slúžiť k rastu celému spoločenstvu – to všetko si vyžaduje odriekanie. Takáto sloboda neuhne pred zápasmi a veľakrát ju čaká aj neporozumenie, odstrkávanie a nevôľa. V najvzdialenejšom horizonte i obeť vlastného života, ako o tom svedčí Kristov život, ako o tom svedčia tí, ktorí tejto výsostnej slobode odovzdali svoje životy.

Občianska sloboda

Takto sa nepriamo dostávam k poslednému veľkému okruhu tejto témy – občianskej slobode, respektíve k otázke: Kde vo vzťahu k nej stojí kresťan? Pri všetkom tom, čo som hovoril doposiaľ, som sa chcel vyhnúť otázke vonkajšej slobody človeka. Nie preto, že by táto téma mala byť pre nás kresťanov tabu. Nemyslím, že je neadekvátne o nej hovoriť na kresťanských fórach. Práve naopak, je o nej potrebné hovoriť s primeranou vážnosťou, s akou hovoríme o slobode vnútornej.

Za to, že dnes o nej môžeme hovoriť slobodne, a nie len že hovoriť, ale i ju praktikovať, patrí nášmu nebeskému Otcovi neskonala vďaka. Niesom si ale celkom istý, či pre nás kresťanov dnešný deň – 17. november – 16 rokov po Nežnej revolúcii, je ešte dôvodom pre vďaka nášmu nebeskému Otcovi. Naše ekonomické starosti potlačili do úzadia tú prvotnú radosť zo slobody, ktorú sme pociťovali v po novembrových dňoch.

Ešte jeden dôvod na malé znepokojenie: Spomínam si ako môjmu priateľovi nedávno jedno mladé dievča (ktoré sa narodilo v roku 1988 a dnes má 17 rokov) položilo otázku: Čo sa to vlastne stalo v tom osemdesiatom deviatom? Po tom, čo mi tento svoj zážitok opísal, som si uvedomil, že medzi nami dospieva generácia, pre ktorú už občianska sloboda nie je čímsi vzácnym. Je to samozrejmosť. To však má práve tak tienisté, ako tie svetlé stránky. Pýtam sa: Dokáže táto generácia poznať hodnotu slobody? Nebude v budúcnosti náchylná sa jej ľahko vzdať? Je dosť citlivá na to, aby dokázala v budúcnosti rozpoznať snahy uprieť jej túto slobodu?

Tým ale nechcem povedať, že by generáciu ich rodičov netrápili rovnako tak autentické problémy súvisiace s touto témou. Myslím na vžitú, hlboko zakorenenú úzkosť a obavu z toho, či môj slobodne vyjadrený názor nebude nakoniec bičom šľahajúcim po mojom vlastnom chrbte. Osvojili sme si už dostatočne možnosť vyjadriť svoj osobný názor? Nestretáme sa ešte stále (i v cirkvi), síce už nie so samotným prenasledovaním, no ešte stále prinajmenšom s diskrimináciou, ak si dovoľíme vyjadriť názor, ktorý nekorešponduje s oficiálnym stanoviskom. Ak je to tak, tak tu ešte stále nie je dosť občianskej slobody a sme povinní domáhať sa jej.

My kresťania podliehame dodnes pokušeniu, ktoré je našim dedičstvom z doby minulého politického zriadenia – a to, že **je potrebné sústrediť sa na slobodu vnútornú – sloboda vonkajšia už pre nás nie je rozhodujúca**. Tomuto pokušeniu podľahli pri nástupe nacizmu v Nemecku v tridsiatych rokoch všetky cirkvi. Mlčali, keď Hitler likvidoval občianske slobody a prenasledoval komunistov, potom sociálnych demokratov, židov. V slávnych barmenských tézach z roku 1934 vyhlásili nemeckí evanjelici poslušnosť výlučne Kristovi samotnému a odmietli totalitné nároky nacistického štátu, no nevystúpili otvorene na ochranu zmienených skupín občanov. To bola politická, občianska, ale i teologická chyba. Posolstvo tejto skúsenosti je jednoznačné: **Sloboda je nedeliteľná**. Nemôžem byť vnútorne slobodný, ak v spoločnosti panuje útlak znásilňujúci druhých.

Spomínam si na pozitívnu skúsenosť z tohto leta v Českej republike, kde sa na obranu účastníkov veľkej technopárty, proti ktorým zasiahla polícia neadekvátnym spôsobom, postavila široká verejnosť i napriek tomu, že všetci z médií videli, že sú to tí mladí non konformní ľudia

s extravagantnými účesmi, extravagantným oblečením, s extravagantným životným štýlom. Chcem tým povedať následné: pre nás, jednotlivých kresťanov, ale rovnako tak pre cirkvi to znamená: nesmieme žiadať slobodu iba pre seba. **Sme povinní usilovať o slobodu pre všetkých, ktorým je upieraná.**

Možnosť žiť v krajine, v ktorej nevládne jedna ideológia, jedná politická strana, dovoľm si povedať jedno náboženstvo, to dodnes nie je všade na tejto planéte samozrejmosťou. Myslite na kresťanov žijúcich v militantnom islamskom prostredí.

Možnosť žiť v krajine, v ktorej nevládne jedna cirkev (podotýkam, my evanjelici by sme mali doceniť skutočnosť náboženskej slobody, ktorú sme si museli ťažko vydobýjať), to paradoxne taktiež ešte nie je všade samozrejmosťou.

Možnosť žiť v krajine, kde vládne pluralita názorová a spoločenská, možnosť voľne sa pohybovať, smieť slobodne vyjadrovať svoje názory, žiť v nábožensky tolerantnom prostredí, kde sa môžeme bez obáv hlásiť k viere v svojho Boha, mať slobodu vlastného svedomia, to je Božie požehnanie. I keď pripúšťam, že žiť v takejto všeobšiahlej slobode pre človeka nie je ľahká úloha. Ďakujeme za túto slobodu Bohu a prosíme ho, aby sme v tejto slobode dokázali bezpečne žiť.

Otázky do diskusie:

- Čo všetko robí podľa vás z života dnešného moderného človeka život neslobodný? Čo dnešného človeka zotročuje? (peniaze, kariéra, sexualita, ...)
- Čo zotročuje kresťanov?
- Túži dnešný človek viac po slobode (nedostáva sa mu jej), alebo naopak –sloboda ho zneisťuje a preto hľadá zákony a pravidlá, ktoré by žitie jeho života zjednodušili?
- Je podľa vás kresťanstvo náboženstvom oslobodzujúcim, alebo zväzujúcim?
- Má sa kresťan zúčastňovať spoločenského života?
- Je podľa vás správne, aby sa kresťania politicky angažovali?
- Môžeme zostať vnútorne slobodnými v neslobodnom politickom zriadení?